

SECTION 8. FINE ARTS, DECORATIVE ARTS, RESTORATION

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-545-7-13>

THE ART OF RESISTANCE IN THE CONTEMPORARY CULTURAL AND EDUCATIONAL PROCESS

МИСТЕЦТВО СПРОТИВУ В СУЧАСНОМУ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Antoniuk-Koberska N. M.

*Senior Lecturer at the Department
of Fine and Decorative Arts
Rivne State University of the Humanities
Rivne, Ukraine*

Антонюк-Коберська Н. М.

*старший викладач кафедри
образотворчого та декоративно-
прикладного мистецтва
Рівненський державний гуманітарний
університет
м. Рівне, Україна*

Ruban-Holovchuk Z. M.

*Senior Lecturer at the Department
of Architecture and Design
Lutsk National Technical University
Lutsk, Ukraine*

Рубан-Головчук З. М.

*старший викладач кафедри
архітектури та дизайну
Луцький національний технічний
університет
м. Луцьк, Україна*

У всі часи мистецтво служило доказом величчя, непохитності та легітимності влади. Талант митця ставав потужним інструментом політичного впливу, допомагаючи правлячим елітам формувати суспільну свідомість. Художні, скульптурні та архітектурні шедеври не лише захоплювали своєю красою, а й використовувалися для маніпуляції громадською думкою. Мистецтво, покликане задовольняти духовні потреби людини, водночас ставало засобом керування масами.

Мистецтво спротиву має давню історію. Від середньовічних сатиричних літературних творів до протестних графіті в тоталітарних країнах ХХ століття – мистецтво завжди було дзеркалом суспільних настроїв. У ХХ столітті значний вплив мали дадаїзм, експресіонізм, концептуальне мистецтво, які ставили під сумнів традиційні канони та відображали невдоволення існуючими порядками. Про мистецтво нонконформізму, або мистецтво незгоди і спротиву офіційно

прийнятим нормам та ідеологічним догмам, до 2022 року сучасні українці знали насамперед через творчість і трагічні долі таких визначних особистостей, як Василь Стус чи Сергій Параджанова [2].

Ескалація війни у 2022 році і окупація значної частини території України не лише ознаменувала зміну геополітичного ландшафту, але й спричинила низку зривів, які суттєво вплинули на культурний сектор країни [1, с. 15].

Під час сучасної війни в Україні мистецтво спротиву набуло особливого значення. Художники, музиканти, письменники та актори використовують свої таланти для підтримки національного духу, висвітлення злочинів агресора та мобілізації суспільства. Графіті, мурали, плакати, цифрові карикатури стали потужним інструментом інформаційного фронту. Військові та волонтери створюють патріотичні пісні, документальні фільми, а театри ставлять вистави, що відображають реальність війни. У сучасному світі, коли питання свободи, прав людини та політичних репресій стають все більш актуальними, мистецтво спротиву займає особливе місце в культурно-освітньому процесі. Воно не лише відображає соціальні проблеми, але й формує критичне мислення у молодого покоління. Тому можна визначити кілька ключових трендів у сфері мистецтва під час повномасштабної війни в Україні:

Роль мистецтва як свідка та інтерпретатора війни: Мистецтво служить не лише як засіб візуального відображення подій, але й як платформа для більш глибокого розуміння впливу війни на суспільство та індивідів.

Трансформація цінностей та цілей мистецтва: Під впливом війни відбувається переосмислення цінностей та цілей мистецтва, що відображає зміну соціального та культурного контексту.

Еволюція мистецьких форм та технік: Війна спонукає до розвитку нових форм та технік у мистецтві, включаючи цифрове мистецтво та інноваційні підходи до традиційних жанрів.

Мистецтво як засіб психологічної підтримки та терапії: Військові дії акцентують роль мистецтва як засобу психологічної підтримки, допомагаючи людям впоратися з травмами війни.

Мистецтво як символ спротиву та вираження ідентичності: Мистецтво стає формою спротиву окупації та способом збереження культурної ідентичності в умовах війни [1, с. 15].

Крім того, мистецтво спротиву відіграє важливу роль в освіті, формуючи в учнів та студентів здатність аналізувати соціальні явища, критично мислити та висловлювати власну позицію. Наприклад, українська фольклористка Інна Головаха досліджує арти ще з 1990-х років. Дослідниця розповідає, що друга хвиля свідомої

політизації київських графіті відбулася за часів Революції Гідності та після початку війни 2014 року. З початком повномасштабної війни у 2022 році графіті та мурали стали елементом підтримки української армії та боротьби проти окупації, показником проукраїнських настроїв. Наприклад, графіті із Залужним у Бахмуті – «З нами Бог і отаман Залужний» або напис «Бахмут любе Україну». Той факт, що в Києві та області з'явилися графіті найвідомішого світового райтера Бенксі свідчить про те, яку роль виконують графіті у боротьбі [3].

У навчальних закладах активно впроваджуються курси, які досліджують взаємозв'язок мистецтва та суспільства. Під час війни освітні установи організують творчі проекти, де студенти створюють антивоєнні плакати, пишуть вірші, знімають короткометражні фільми та беруть участь у дискусіях про роль культури у боротьбі за свободу. Найбільш відомими ініціативами, які надали яскраву можливість студентам виразити свої почуття та думки щодо поточних подій, а також дослідити роль культури у боротьбі за свободу стали:

Студентська наукова конференція «Українська культура в умовах війни: між традицією і новою реальністю»: У Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого у 2023 році провели конференцію, де студенти представили доповіді, присвячені впливу війни на українську культуру. Крім того кафедра Культурології університету випустила електронне видання під назвою «Українська культура в умовах війни: між традицією і новою реальністю». Кожен бажаючий може знайти його в інтернеті у відкритому доступі. Темі доповідей включали аналіз літературних творів, мистецьких проєктів та інших аспектів культурного життя під час війни;

Проєкт «Культура VS війна» – ініціатива, започаткована Асоціацією «Дивись українське!» у квітні 2022 року, яка спрямована на фіксацію та донесення правди про війну Росії проти України через історії боротьби відомих митців. Основною складовою проєкту є цикл документальних фільмів, у яких українські музиканти, кінематографісти, письменники, фотографи та інші діячі культури розповідають про свій досвід війни через особисті історії та спогади. Зокрема, у новелах представлені документальні історії кінооператора Сергія Михальчука, групи «Антитіла», актора та режисера Ахтема Сеїтаблаєва, подружжя фотографів Влади та Костянтина Ліберових, кобзаря Тараса Компаніченка, письменника Сергія Жадана, які вийшли на екрани у жовтні 2023 року;

Театральні постановки та «окопні вірші». Українські драматичні колективи ставлять вистави, що відображають події війни, життя переселенців, боротьбу українських військових. Багато театральних митців взяли до рук зброю та захищають країну на передовій. Так звані

"окопні вірші" створюються безпосередньо на фронті або під впливом воєнних подій. Ці тексти є засобом емоційного вираження, способом збереження пам'яті та фіксації історичних подій у художній формі.

Крім того, у вищих навчальних закладах та культурних центрах активно проходять лекції, майстер-класи та круглі столи, присвячені аналізу мистецтва спротиву. Студенти мають змогу спілкуватися з відомими митцями, які безпосередньо беруть участь у культурному спротиві. Особливої уваги заслуговують ініціативи, спрямовані на використання мистецтва як засобу реабілітації військових та цивільних осіб, які постраждали від війни. Арт-терапія та спеціалізовані освітні програми допомагають людям пережити травматичний досвід через творчість і самовираження.

Таким чином, мистецтво спротиву є важливим елементом сучасного культурно-освітнього процесу. Воно не лише відображає реальність, а й змінює її, надихаючи на активні дії та формуючи нову генерацію мислячих громадян. У часи війни мистецтво спротиву стає не тільки засобом висловлення протесту, а й інструментом єднання нації та підтримки морального духу суспільства. Освітній процес адаптується до нових викликів, інтегруючи мистецтво як важливий засіб аналізу, терапії та патріотичного виховання. роль мистецтва в сучасному світі виходить за межі естетичного сприйняття – воно стає частиною інформаційного фронту, засобом психологічної підтримки та збереження національної ідентичності. Через творчість формується громадянська позиція молодого покоління, яке вчиться цінувати свободу, історичну пам'ять і силу власного голосу.

Література:

1. Ковачов С. Бердянське мистецтво як засіб спротиву: роль громадського сектору, університетів та місцевого самоврядування в підтримці митців, які пережили окупацію. *Аналітичний звіт*. 2024. С.15. URL: <https://api.home.ednannia.ua/upload/kch/24/02/27/%D0%91%D0%B5%D1%80%D0%B4%D1%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D1%8F%D0%BA%20%D0%B7%D0%B0%D1%81%D1%96%D0%B1%20%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2%D1%83.pdf> (дата звернення 04.03.2025 р.)

2. Мистецтво незгоди і спротиву: від Бойчука до Зарецького... *Газета «День»* : веб-сайт. URL: https://day.kyiv.ua/article/kultura/mystetstvo-nezhody-i-sprotyvu-vid-boychuka-do-zaretskoho?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 04.03.2025 р.).

3. Мистецтво спротиву та роздуму: як мінялися київські графіті. *Вікенд* : веб-сайт. URL: <https://weekend.today/> (дата звернення 04.03.2025 р.).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-545-7-14>

ECUMENICAL AND LOCAL COUNCILS IN THE PAINTING OF THE KYIV-PECHERSK LAVRA, HISTORY AND MODERNITY

ВСЕЛЕНСЬКІ ТА ПОМІСНІ СОБОРИ В ЖИВОПИСІ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ: ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ

Bardik M. A.

*Candidate (PhD) in Art History,
Leading Researcher at the Scientific-
Research Department at the History
of the Kyiv-Pechersk Lavra
and Museology
National Preserve “Kyiv-Pechersk
Lavra”
Kyiv, Ukraine*

Бардік М. А.

*кандидат мистецтвознавства,
провідна наукова співробітниця
науково-дослідного відділу історії
Києво-Печерської лаври та
музейництва
Національного заповідника
«Києво-Печерська лавра»
м. Київ, Україна*

Собори були і є важливою частиною християнського церковного життя. У часи раннього Середньовіччя відбулись Собори, які увійшли в історію як Вселенські, під час яких були прийняті основні догмати Православної церкви. Соборне життя ними не вичерпувалося, і проходили інші Собори, рішення яких доповнювали канонічний кодекс Православної церкви. Поряд із Вселенськими та після розколу 1054 р. проходили Помісні Собори. Рішення, прийняті на Соборі однієї з Помісних Церков, згодом могли визнаватися іншими, якщо вони, наприклад, стосувалися питань віроучення.

Зображення Вселенських Соборів увійшли до числа провідних сюжетних ліній стінопису XVIII ст. таких київських храмів, як: Велика Успенська церква і Троїцька надбрамна церква Києво-Печерської лаври, Софійський собор. В Успенському та Софійському храмах були представлені усі Вселенські Собори, у Троїцькому – тільки Перший.

В історичній ретроспективі пальма першості належить «Вселенським Соборам», написаним у Святій Софії [1, с. 68]. Сім композицій містилися на стінах центральної нави і трансепта. Фатальну роль для них зіграло відкриття давніх фресок у 1843 р. Щоб розкрити фрески, бароковий живопис збили, частково він залишився під новим розписом.